

Kilenc évtized bálinti tanúja

Életútinterjú a napokban kilencvenegy éves Gigler Józseffel, aki Törökbálint utolsó tanácselnöke (1980-1990), díszpolgára (2011), de leginkább egy közszeretnek örvendő „helyi intézmény”, derűvel megőrzött ezernyi emlékekkel

Tartalom

I. Család, iskolaévek, gyerekkor	3. oldal
II. Törökbálinti zsidóság és a második világháború időszaka	6. oldal
III. A törökbálinti sváb dialektus	12. oldal
IV. Kitelepítés, államosítás	15. oldal
V. Egyetem helyett sofőrködés, műszaki egyetem helyett mezőgazdasági kar	18. oldal
VI. Ötvenhatos forradalom, megúszott katonaság, pályakezdés a tehenészetben	22. oldal
VII. Ismét a volánnál, majd középvezetői posztok jönnek szembe a Mechanikai Művekben	25. oldal
VIII. Helyi ember kerestetik tanácselnöknek	29. oldal
IX. Az én módszerem a mosoly volt, no meg a szívességkérésről leszoktatás”	33. oldal
X. „Pajtikám, ha akarod lesz gáz!”: a fejlesztési lehetőségek megragadása a nyolcvanas években	36. oldal
XI. Környezeti problémák és az új erők bevonása	42. oldal
XII. „Nem kell átmennem az utca túloldalára”	45. oldal
Jegyzetek	52. oldal

I. Család, iskolaévek, gyerekkor

Ön 1932-ben született. Ha jól tudom, a család zsámbéki.

Az őseim az 1700-as évek elején valóban Zsámbékon telepedtek le, de a mi családuk már régóta Törökbálinton él. A nagymamám, Führinger Anna innen ment férjhez a zsámbéki Gigler Györgyhöz, 1907-ben. Ott három fia született. Nem tudom, hogy miért, de elváltak, így ő a két kisebb gyerekkel, az én apámmal, az 1909-ben született Józseffel, meg a három évvel fiatalabb Tónival visszaköltözött Törökbálintra. Én már itt születtem, a Szent István utca 11. szám alatti házban, a nagyfaternál.

*Führinger Anna nagymama, Gigler Mária,
Czeisz Katalin anya, Gigler Gáspár (Gabi),
id. Gigler József apa, Gigler József.*

Apám az asztalosságot tanulta ki. Anyám, Czeisz Katalin, aki 1912 márciusában született, a Goldberger szövőgyárba járt dolgozni és nem volt még húsz éves, amikor hozzáment apámhoz. Führinger nagymamámban volt üzleti szellem, ő vette rá a szüleimet, hogy kezdjenek magukkal valamit. Először Óbudán nyitottak egy pincehelyiséget, onnan jöttek át Kamaraerdőbe, ahol az egyik rokontól, valamelyik Wittingertől nyolc éven át béreltek egy nyári vendéglőt. Jó helyen volt a vendéglő, ott fordult a HÉV, ebben már besegített a család apraja-nagyja. Az így összejött kis tőkéből ebben a házban, a mai Bajcsy-Zsilinszky utca és a Deák Ferenc utca sarkán nyitottak italmérést 1941-ben, ekkor költöztünk vissza Törökbálintra.

„Gigler József korcsmája” a Deák Ferenc és a Bajcsy Zsilinszky utca (akkori Vasút utca) sarkán 1947 körül.

Még Kamaraerdőben laktunk, amikor megkezdem az iskolát. Onnan két helyre lehetett menni, Budafokra vagy Budaörsre. Ezek HÉV-vel nagyjából egyenlő távolságra voltak. Én Budafokra jártam, ott végeztem el a négy elemet, majd a Premontrei Szent István Gimnáziumban¹ kezdtem a középiskolát, amiből a felszabadulás

után Budai Nagy Antal Gimnázium lett. A fiatalkori bandázást emiatt én ott éltem át és nem Törökbálinton.

Hogyan emlékszik a premontreieknél töltött évekre?

A premontrei francia szerzetesrend, fehér reverenda és kék stóla az öltözék. Jó nevelést kaptunk, a szellemiségét később sem felejttem el. Modern volt az oktatás, a barkácsolástól a cserkészkedésen át a sportig mindennel foglalkoztunk. A háború előtt Törökbálintról hatan vagy nyolcan jártunk hozzájuk, akkor bennünket már elneveztek „nadrágos embereknek”, hiszen a többiek csizmát hordtak. Király főjegyző úr, aki ebben az utcában lakott és lejárt a faterhoz iszogatni kicsikét, mindig mondta, hogy „*Józsikám, te jegyző leszel...*” Aztán mit hoz a sors, ha nem is jegyző lettem, de a falu egyik vezetője.

Az iskolában kerültem be az énekkarba és a zene egész életemben fontos maradt nekem. Egyébként a felszabadulás után, amikor a premontreiek elkerültek, mi, diákok, ugyanúgy énekeltünk tovább, csak az előadott dalok változtak. Nekünk így köszöntött be az új világ.

16 évesen

Fiatal korában szerette a sportot?

Az első sportélményem a kuglihoz kötődik, ami népszerű játék volt Törökbálinton. Három helyen is építettek kuglipályát: a tiszti kaszinóban, ami az Alsóerdősor utca bejáratánál volt, ma egy ingatlaniroda található az épületben, a Pertl vendéglőben, vagyis a mostani Falumúzeumban és az Olvasókör udvarán, a Szent István utcában, pontosan a nagyapám kerítésfala mellett. Gyerekként nekem ebbe az utóbbiba lett bejárásom. Nehéz lett volna nem tudomást venni róla, mert szombat-vasárnap mentek a kuglicsaták, mindig hallottuk, hogy ki a győztes. A pályának domború borítása volt, kikenték agyaggal, ügyesnek kellett lenni, hogy pontosan menjen a golyó és végül célba találjon. Amikor tízévesforma lettem, a többi sráccal együtt már azzal kerestem egy kis pénzt, hogy a gurítás után beletettem a golyót a vályúba, és miközben az visszacsorgott, felállítottam a bábukat. Időnként svábul kiabáltuk, hogy *„Fillér kell nekem, már sokat állítottam!”* Erre adtak egy kis aprót.

Később, gyerekként, én még úsztam a törökbálinti fürdőben. Iszonyúan hideg vize volt! A medence falát olyan vízzáró kőből építették, mint a környékbeli házakat azon a területen, ami a mai Kossuth köz környéke. Fiatalon telente síeltünk. A kilátótól indultunk, a hó eltakarta a kiálló tuskókat, néha hatalmasakat estünk. Ott siklott velünk Pásztor Gyuri² is, a későbbi ismert jégkorongozó és köztiszteletben álló sportvezető.

A focit szintén kipróbáltam. Tizenkét éves lehettem, beálltam játszani az egyik edzésen, de úgy sípcsonton rúgtak, hogy egyből mentem az öltözőbe és ledobáltam magamról a szerelést. Gigler Tóni nagybátyám viszont jó focista volt, balszélsőt játszott a TTC-ben. Arra emlékszem, hogy a budaörsiekkel mindig ment a rivalizálás. A bálokon gyakran volt verekedés, a focimeccsek alkalmával is nagyon működtek a biciklipumpák.

II. Törökbálinti zsidóság és a második világháború időszaka

Törökbálinton a háború előtt éltek zsidó családok, nem úgy, mint például Budaörsön. Hogy emlékszik vissza rájuk?

Nemcsak éltek, de például Eckstein Dezső, aki építőanyag kereskedő volt, fontos szerepet játszott a falu fejlődésében. A Rákóczi és az Arany János utca közötti Újtelepen a házak sok esetben úgy épültek, hogy a telek tulajdonosa megkereste őt, Eckstein Dezső megnézte a tervet aztán megkérdezte, hogy az illető mennyit keres. Megbeszélték, hogy ő küldi az építőanyagot, a tulajdonos meg havi részletekben fizet. Amikor elvitték őket, sokan siratták a faluból.

Ezek szerint békében éltek a településen.

Olyan előfordult, hogy a gyerekek, köztük én is, szemtelenkedtünk a zsidókkal. A mai Munkácsy utcából – a későbbi, már lebontott buszvégállomással majdnem szemben, de inkább a Szent István utca felé – nyílt egy telek, annak a végében volt az imaházuk. Egyszerű kis vályogból készült parasztház, megvették vagy ők építették, nem tudom. Oda jártak az imarendjüknek megfelelően, a sváb gyerekek meg a közelbe lopódtak és rákezdték egy mondókára, aminek az volt a lényege, hogy a zsidók libaevését csúfolták vele. Ilyenkor közülük valaki megpróbálta elkapni őket, de eliszkoltak, illetve mondhatom, hogy eliszkoltunk, mert párszor én is benne voltam ebben. Viszont, ha ezt otthon megtudták a mutterék, abból nadrágolás lett. Nem engedték az ilyesmit. Törökbálinton nem volt olyan, legalábbis én nem tudok róla, hogy a zsidókat heccelték volna.

Eckstein Dezsőn kívül emlékszik valamelyikükre?

Hat család élt itt. Jól beilleszkedtek, üzleteik voltak, már pontosan nem emlékszem, hogy milyen. Az egyiküket „rongyos zsidónak” hívta a népnyelv, de ez sem gyalázkodás volt, hanem amiatt alakult ki, mert

egy nagy, szakadt zsákkal járt Pestre, abba gyűjtötte a portékáit, ószeres volt. Azután emlékszem egy másikra, aki a nyakában egy tálcával járt körbe a moziban és fruttit árult a gyerekeknek. Szegényt, őt is elvitték... Illetve hát, mindannyijukat.

Egy németajkú településen vélhetően a nácik is toboroztak. Vannak erről személyes emlékei?

Mint minden németajkú településen, a Volksbund³itt is csinált egy irodát és volt egy helyi titkár, aki szervezte a lakosságot. Ez hivatalosan ment, kaptak rá pénzt is. A Fischer vendéglőben volt egy nagy terem és szombat vagy vasárnap délután filmeket vetítettek. Az idősebb asszonyok fogták az unokát és elvitték. Ezek a filmek csöpögtek a goebbelsi propagandától, mindig a németek győztek, vagy arról szóltak, hogy például Lengyelországban az ott lévő németeket pincébe zárták, de jöttek az SS-legények és kiszabadították őket. Én ilyesmire emlékszem, de úgy rémlik, hogy az „öregasszonyok” ezeken a filmvetítéseken többen voltak, mint a fiatalok.

Ezen kívül az is jellemző történet, hogy volt két rokon gyerek, akiket Pestre, a Stefánia úton lévő gimnáziumba járatott az apjuk, aki szimpatizált a nácikkal, gondolta, hogy ott majd kiképezik őket, rangot kapnak, vezetők lesznek. Tőlük tudom, hogy reggelente a Városligetet vagy háromszor körbe kellett futniuk, aki rosszul lett, hordággal bevitték az iskolába, de ha ez többször előfordult, kiselejtezték. Persze volt olyan része is ennek az iskolának, ami tetszett nekik: egyenruha, rövidnadrág, tőr, dobszóra menetelés. Úgy lehettek vele, mint mi voltunk később Budafokon a cserkészettel. Aztán az egésznek meg is lett a következménye, mentek a háborúba, de szerencsére nem haltak meg.

Összességében úgy vagyok ezzel a korszakkal, hogy szoktam sorozatokat nézni, a múltkor adtak egyet az úgymond „igazi SS-ről”, ilyenkor kikapcsolom a tévét. Nem tudom felfogni, hogy emberek hogyan vetkőzhettek ki így magukból.

Ezekről a cselekedetekről itt semmit sem tudtak?

Akkoriban? Persze, hogy nem. Azt is meg kell mondani, hogy főleg 1944-ben már nagyon erős volt a propaganda. Hozzánk is járt a *Signal újság*⁴ és valamelyik hazai lap, amelyik folytatásokban közölte a *Tarnopolból indult el*⁵ című regényt, ami egy zsidóról szól, aki bűdös és a pajeszán tetvek hintáznak. De ilyen „nevelés” nemcsak német vonalon folyt, hanem az irredentizmus alapján a magyaron is.

De más volt ezt a nyomást érezni és megint más eközben a náccal azonosulni. Ahhoz elvakultság kellett, ami előfordult a tágabb családban is. A szüleim viszont nem voltak erre hajlamosak. Apám kocsmájába bejártak az 1942-43-ban munkaszolgálaton itt lévő zsidók, jóban volt velük, amiből az államosítás első hulláma után egy keveset profitált is. Nálunk sok dologban a mama hordta a nadrágot és ő végképp ellenzett mindenféle szélsőséget. Apámnak ráadásul voltak háborús tapasztalatai. Hozzáteszem, hogy magyar katona volt és nem német. Egyébként Törökbálintról a döntő többség a magyarokhoz vonult be és csak nagyon kevesen a németekhez.

A háborút a család hogyan vészelte át?

Ez a focista nagybátyám, a Gigler Tóni meghalt. Elvitték katonának, 1944-ben megszökött, elfogták és a Margit körúti börtönben kivégezték. Az ott is szolgálatot teljesítő Grimm Jenő doktor úrnak kellett a halál beálltát megállapítania, ő hozta a hírt. Apámat a visszacsatolások alkalmával mindig behívták legalább egy-egy félévre. Aztán kivitték Oroszországba, ahonnan hatalmas szerencsével visszakerült. Kapott is egy érmet és egy ígéretet, hogy soha többet nem kell katonának mennie. Ám amikor Ercsiben dörögtek az ágyúk, mégis küldtek neki SAS-behívót⁶, ekkor azonban már nem vonult be. A házunknak két bejárata volt, úgy készültünk, hogy ha az egyiknél keresik, kiszöktetjük a másikon.

Anyám famíliájából, vagyis a Czeisz-ágon két nagybátyám hunyt el. A nagyapám viszont túlélte a háborút. Róla külön is érdemes egy pár szót szólni. 1912-ben úgy döntöttek, hogy megpróbálják Amerikát,

mindent itt hagytak, kiment az egész család. Chicagóban, egy vágóhídon kapott munkát és rövid idő alatt egzisztenciát teremtett magának. Édesanyám már ott született, Chicagóban. 1915-ben a nagypapa hazajött, hogy eladja az itteni birtokot, de az első világháború miatt nem tudott visszamenni, ezért a családot kellett hazahozni, ő pedig megjárta az olasz frontot. Az így megmaradt földet a második világháború után vették el. Persze rosszabbul is járhattunk volna, mert a svábokat ekkoriban kitelepítették. Törökbálinton járta erről egy mondás, ami úgy szólt, hogy *Magyarországra 1703-ban jöttünk be és 1946-ban dobtak ki bennünket.*

Felül saját készítésű makett: a betelepülő svábok szimbólumává vált Ulmer Schachtel, azaz Ulmi Skatulya”, amivel az ősök Magyarországra jöttek. Alul a szerelvény, ami a „kidobásra” emlékeztet.

Névjegy: Gigler József

1932-ben született, családja törökbálinti, szüleivel 1941-től él a településen.

Édesapja 1951-ig az italmérés családi kisvállalkozást vezette, majd a Mechanikai Művekben dolgozott. Édesanyja háztartásbeli. Öccse Gáspár (Gabi - 1938) és húga Mária (1941) ma is Törökbálinton élnek. *„Mária itt lakik két házzal feljebb, a túloldalon, az öcsém a Bajcsy Zsilinszky 22-ben, én meg a 40-ben. Száz méteren belül lakunk, de van olyan, hogy egy hónapig nem látjuk egymást, mindenkinek megvan a maga dolga. Persze minden nap érdeklődnek, hogy jól vagyok-e”* – mondja a minden szempontból közeli testvéri kapcsolatról.

Egy lánya, két unokája és két dédunokája van. Második feleségének lánya, az ő két gyermeke és a két unokája alkotja még a szűkebb családot.

Mezőgazdasági mérnöki diplomát szerzett, amit néhány hónapon át a Törökbálinti Állami Gazdaságban kamatoztatott. Ezt követően huszonegy évig (1959-1980) a Mechanikai Művekben dolgozott, volt teherautósofőr, létesítményvezető, osztályvezető, diszpécser és főosztályvezető.

1980-1990 között Törökbálint tanácselnöke. 1990-től nyugdíjas.

2011-től Törökbálint díszpolgára.

Szabad idejében a családi vonalon megörökölt két szakmát gyakorolja. Vendéglátósként whiskyt főz és más italokat készít. *„Megveszem a rendes Unikumot, abból csinállok Józsikumot. Az Unikumot használom fel alapnak, feljavítom szilvapálinkával, borpárlattal vagy körtével, valami gyümölcscsel. Ehhez egy kis szóda. Olyan jó gyomrot csinál...”*

A fő foglalatossága azonban a famegmunkálás, ahogy ezt a portájára belépő azonnal tapasztalja. A kertben, a falakon és az asztalokon láthatók az egyszerűbb darabok, illetve rendkívüli precizitást igénylő jármű makettek is. *„Van vagy kilenc darab félkész madáretetőm, de nem adom el, ajándékozom”* – mondja a munkadarabjai későbbi sorsáról.

Időt kell szánnia a helyi társadalmi kapcsolattartásra is: mialatt az interjút felvettük, gyakorlatilag óránként hívták telefonon és beszéltek meg vele látogatást. Ma is elfoglalt ember.

III. A törökbálinti sváb dialektus

Kétnyelvűek voltak otthon?

Persze, itthon svábul beszéltünk. Törökbálint nem Budaörs, itt főleg iparos emberek és gazdálkodók éltek. Ahogy szaporodott a jónép, a föld egyre keskenyebb lett, akiket nem tartott el, azoknak Budapesten kellett munkát keresniük, amihez viszont magyarul kellett tudni. A törökbálinti német dialektusunk a bécsi, illetve meglepő módon a déltiroli akcentushoz hasonlít. A nagymamám testvérének a fia, a később Kanadába került Führinger Antal iparostanoncként dolgozott külföldön, mielőtt segédlevelet kapott. Ő mesélte, hogy amikor Bécsben az írott nyelvnek megfelelően próbált egy rendőrtől útbaigazítást kérni, az csak nézett rá. Ám egy idő után begurult és átváltott a törökbálinti dialektusra, na, egyből jól megértették egymást. De jóval később, már amikor a törökbálinti kórossal jártuk be fél Európát, egyszer Weigl Toncsi barátommal Ausztriában esett meg a következő: megálltunk a maradék pénzünket elkölteni, ő bement az egyik üzletbe és ott azon törte a fejét, hogy nach Schrift [írás után] miként tudja megnevezni, amit vásárolni akar. Közben arra lett figyelmes, hogy az előtte álló a mi dialektusunk szerint szól az eladóhoz. Nem lesz itt baj, gondolta, és a végén még meg is dicsérték, hogy milyen szépen beszél stájerül⁷.

Az mondják önről, hogy Törökbálinton az egyik utolsó, aki még a sváb dialektust beszéli. Ez pontosan mit jelent?

Azt, hogy az általunk beszélt német is különböző, bár az utóbbi időben már egyre inkább igaz, hogy Hochdeutsch⁸ *nacht Schrift geht alles*. (A Hochdeutsch után megy minden.) Fiatal koromban sokszor még a budaörsieket se értettem jól, nagyon kellett fülelnem, hogy mit mondanak. A nagybátyám apatini⁹ sváb ismerősei pedig mintha idegen nyelvet beszéltek volna. Az öcsém öt, a húgom kilenc évvel fiatalabb nálam, értenek svábul, de ők már az írás utáni nyelvet

beszélnek. Törökbálinton még vagyunk néhányan, akik az eredeti sváb dialektust tudjuk, mivel valamilyen okból megőriztük a családban beszélt nyelvet. Nem kerültünk olyan nyelvi környezetbe, hogy a berlini Hochdeutsch-ot meg kelljen tanulnunk. Ilyen a már említett Weigl Toncsi barátom is, akivel a német kisebbségi önkormányzat kérésére nemrég mondókákat mondtunk fel és beszélgettünk egymással, amit ők videóra vettek.

Gigler Gáspár (Gabi), Czeisz Katalin, Gigler József, id. Gigler József, Gigler Mária (1947 vagy '48).

Azt tudják, hogy Németországnak melyik részéről jöttek az ősök?

Nekünk azt mondták, de ez csak szójhagyomány, hogy a Feketeerdőből. A Habsburgok úgy rendezték a betelepítést, hogy egy sváb, egy szlovák, megint egy sváb kolónia, de más területről. A kisebbségi önkormányzatnál meglévő iratok szerint Törökbálinton 1703-ban jelentek meg először svábok a török hódoltság után akkor nem is nagyon létező településen. Az országba hajóval jöttek, a Dunán. A sváboknak az volt a szokásuk, hogy minden évben kimeszelték a házukat és mindig tettek a mészbe kékkövet, így a sváb településeket

már messziről meg lehetett ismerni, még a Dunán hajózva is. Állítólag a betelepülő sváb családok hoztak magukkal egy köteg szőlővesszőt, a harmadik évben már a saját borukat itták.

IV. Kitelepítés, államosítás

Érintette a családot a kitelepítés¹⁰?

A tágabb családot igen. Budaörs után Törökbálint volt a második község, ahol elkezdtek a kitelepítést, 1946 februárjában. Ez úgy zajlott, hogy minden nap kitették a régi községházán a listát, apám esténként ment oda, kis lámpával világítva nézte meg, hogy sorra kerültünk-e. Emellett voltak „átmenő lakók”, akik rámutattak egy-egy házra, hogy „Nekem ez kell!” és annak a tulajdonosa másnap ötven kiló cuccal bandukolhatott a vasútállomásra. Mi is össze voltunk pakolva, hallottuk, hogy Budaörsön a vagonok készen állnak. Több rokonunknak el kellett mennie, viszont a mi nevünket nem írták ki. Utólag azt gondolom, hogy talán azért nem, mert Törökbálintról elsősorban azokat telepítették ki, akik az utolsó, 1941-es népszámláláskor legalább német anyanyelvűeknek vallották magukat, nem is kellett ehhez azt mondaniuk, hogy német nemzetiségűek. Apámék azt mondták, hogy magyar nemzetiségűek, de német anyanyelvűek vagyunk, ami így is volt, ám mi ekkor még hivatalosan nem Törökbálinton, hanem Budaörsön laktunk. Nagy volt a zűrzavar, lehet, hogy Budaörsön kiírtak bennünket, de mi erről nem tudtunk. Sokszor a szerencsén is múlt, hogy ki milyen nyilvántartásban szerepelt.

Milyen személyes élménye van erről az időszakról?

Amikor a kitelepítés elkezdődött, a falut körülvették, hogy senkinek eszébe ne jusson ellenállni. De néhány nap múlva már ugyanúgy jártam tovább iskolába Budafokra. A repülőtérnél, a budaörsi vasútállomás tövében volt egy HÉV-megálló, onnan indultam, oda érkeztem. Tudtam, hogy ezekben a napokban mi folyik ott, de mentem a nagyfaterhoz és a nagymuterhoz a Szent István utcába. A mama főzött nekik, innen vitt meleget az állomásra. A nagyapám ágáról a rokonok szerelvénye tizenkét napig állt benn. Nagyon meg voltak ijedve a mieink, hogy merre megy a vonat, Németországba

vagy Szibériába. Ebben senki se lehetett biztos, függetlenül attól, hogy mit mondtak. A vasúti kocsi egyik felében volt az egyik család, a másik felében a másik család, középen szenes-fás kályha és fenn, priccseken lehetett aludni. Nagy volt az elkeseredés, pedig még nem is tudták, hogy odakinn se lesz mindenki részéről barátságos a fogadtatás. Az öreg Gelmár ki is írta: „*Sose legyen Magyarországnak jobb állampolgára, mint mi, svábok voltunk!*” Hat csoportot vittek ki Törökbálintról, az utolsónál bárki mehetett, aki akart. Ebben több magyar ment ki, mint sváb.

Én gyerekként az egészben nem láttam akkora tragédiát, mint a felnőttek, szívesen kimentem volna. Persze az én akkori kincseimet, a kétszáz darab ólomkatonát könnyen be tudtam csomagolni, ők meg nem vihették a hátukon a házukat, a földet meg az állatokat. Aztán persze megértettem, hogy milyen igazságtalanság történt, hiszen idegenek költöztek be a házaikba¹¹.

Más tekintetben is rémes idők jöttek. Nem lehetett megszólalni németül az utcán, mert ráförmedtek az emberre: „*Miért beszél németül, hát nem magyar?! Ha meg német, mit keres itt?!*” Holott 1946-ban még ismertem olyan asszonyt, aki itt született és úgy élte le az életét, hogy nem volt benn még Budapesten sem.

Ennyire zárt volt a közösség?

Akkoriban szokás volt azt mondani, hogy ha valakinél megrázom a családfát, rezeg az egész falu.

A magyarosítás nem merült fel Önöknél, mint sok más családban?

Már a háború előtt erős volt a nyomás. Azoknak, akik benn dolgoztak Pesten a Beszkártnál, a hajózásnál vagy valamilyen állami vállalatnál mind magyarosítaniuk kellett, különben nem kaptak munkát. Sok ilyen kényszerű névcserét lehetne említeni Törökbálinton is. Apám viszont azt mondta, hogy ha elveszik az italmérési engedélyét azért, mert nem magyarosít, akkor megy vissza asztalosnak.

Az engedélyét persze így is elvették, hiszen az államosításból nem maradhattunk ki. De az 1945-ben újra kinyitott kocsmát viszonylag

sokáig, 1951-ig sikerült megtartani. Azért húzta ki, mert használta a kapcsolatait, melyekre 1942-43-ban tett szert. A Huttera téglagyárral szemben Bofors légvédelmi gépágyúkat szereltek fel, és az ehhez szükséges földmunkákat zsidó munkaszolgálatosokkal végeztették. Rossz körülmények között, pincékben helyezték el őket, a kocsmá viszont nyitva volt, apám rendesen viselkedett velük. A háború után így tudott protekciót szerezni ahhoz, hogy egy ideig még nyitva maradjon. A HÉV a mai szolgáltató sornál állt meg, a Budapestre ingázók közül sokan betértek. Meg lehetett élni belőle. Azt még megemlíteném, hogy apám a részégeket nem szerette, nem is szolgálta ki.

Az államosítás után miből élt a család?

Anyám háztartásbeli volt, apám először Budaörsön, az ISG-ben, vagyis az Ipari Szerelvény- és Gépgyárban¹² vasútépítő lett, utána pedig felvették a Mechanikai Művekbe. Innen ment nyugdíjba.

A szülők a söntéspult mögött 1947-ben.

V. Egyetem helyett sofőrködés, műszaki egyetem helyett mezőgazdasági kar

A gimnáziumi tanulmányok után az iskolapadban akarta folytatni, vagy fontosabb volt, hogy legyen saját keresete?

Én elég korán rákényszerültem arra, hogy önfenntartó legyek. Az érettségi után vegyész mérnök akartam lenni, a Műegyetemre jelentkeztem, de kivágtak azzal, hogy „kulákok” (kiskereskedők) a szüleim. Ezek után arra gondoltam, hogy katonának megyek, de a fater majdnem megvert. Tanakodtunk, hogy miből lehetne megélni, végül beiratkoztam gépkocsivezető tanfolyamra, megszereztem a jogosítványt. Így kerültem 18 évesen Nagytéténybe, a Metallochemiába¹³ mint kezdő pilóta. Oda is csak összeköttetéssel lehetett bejutni, de ezt a fater elintézte.

Mentem be első nap a munkába, kérdeztem, hogy hol a garázs, intettek, hogy arrafelé hátul. Smici sapkában szalonnázott ott egy ember, akit Gyula bácsinak kellett szólítanom. Komótosan megkajált, aztán odavezetett egy Ford kisteherautóhoz, amitől felcsillant a szemem: „*Ez lesz a tied! Majd, ha megcsináltad...*” – mondta. Volt vele tennivaló, Gyula bácsi szórványos tanácsait is figyelembe véve legalább kétszer szedtem szét és háromszor raktam össze. Így tanultam meg, hogy kívül-belül mi van egy autóban.

Gondolom, hogy korábban is foglalkozott ilyesmivel, mert anélkül nehéz elképzelni egy autó összeszerelését...

Hogyne, már tizennégy évesen kaptam egy motorkerékpárt, Huttera Jancsi barátom pedig – az övék volt a téglagyár¹⁴– igazi ezermesterként bütykölte a gépeket. Gyerekkoromban három kocsi volt a faluban: a doktor úré, a főjegyzőé és Hutteráéknak volt egy olajzöld, Wanderer típusú. Éjjel-nappal ott lógtam náluk, úgyhogy volt az autókhoz affinitásom.

Motorkerékpáron Hutera János barátjával 1951-ben.

Miután összeraktam a Fordot, büszkén jártam vele mindenfelé, én voltam a vállalatnál a legfiatalabb gépkocsivezető. Nagy-Budapest kialakítása után a XXII. kerülethez tartoztunk, és mivel akkoriban még kevés autó volt, a cégen kívül is különböző fontos embereket szállítottam. Később egy Hudsonst is vezethettem, száz kilométeren 27 litert evett meg, de nagyon jól ment. Majd kaptam egy 1100-as kis FIAT-ot, ami még a háborúból maradt vissza. Azután a XXII. kerületi pártbizottságnak „adtak kölcsön”, ott az egyik titkárt vittem 57 D-s Tátrán, nagyon élveztem. Sok helyen megfordultunk, így például az Alkotmány utcában volt a pártbizottságok konyháinak ellátmányi központja, ott láttam téliszalámit, én is kaptam pár szeletet néha.

Szóval, fiatal sofőrként jó dolgom volt, ennek ellenére másfél év után szerettem volna továbbtanulni. Egyik nap közölték velem, hogy felvettek az egyetemre! Csakhogy nem a műszakira ám, ahová másodszor jelentkeztem, hanem a mezőgazdasági szakra. „Ott majd titán leszel!” – mondták a megnyúlt képemet látva. Ez akkoriban egy viccelődés volt: „Ti tán meg tudjátok csinálni...” Ezzel biztatták a

műszakiakat, akik értettek a gépekhez. Nem sok akadt belőlük, ők voltak a „titánok”.

Támogatták a szülők a továbbtanulási terveit?

A szüleim még a régi rendszerben eldöntötték, hogy mi, gyerekek mivel foglalkozunk majd. Én lettem volna a borkereskedő, az öcsém a disznókereskedő, a lányuk pedig apáca.

Az apáca inkább vicc akart lenni, gondolom...

Nem egészen. A mama nagyon vallásos volt. A svábok egyébként itt hithű katolikusok voltak. A Wittinger-könyvet¹⁵ érdemes elolvasni, abba regényszerűen benne van Törökbálint egész története. Itt nem volt válás, aki el akart válni, annak ki kellett mennie a faluból. Szigorúak voltak az erkölcsök.

De visszatérve a továbbtanuláshoz, azzal, hogy premontriekhez jártam és ott például latint tanultam nyolc évet, meg franciát is, amiből ma már egy szót sem tudok, olyan képzést kaptam, amit kár lett volna veszni hagyni. Ezt a szüleim is tudták, éppen ezért támogatták, hogy szerezzek diplomát. Én viszont gondoskodtam magamról.

Vegyész vagy műszaki szak helyett mezőgazdasági. Hogyan tudott megbarátkozni a nem éppen önkéntes irányváltással?

Gyerekkoromban Czeisz nagypapa birtokán nekem is kellett dolgoznom: disznókat neveltünk, hogy legyen kaja, répát egyeltünk, kukoricát kapáltunk, ami közben a kukoricalevél véresre vagdosott. Akkor már leszűrődött bennem, hogy tanulni kellene, ennek ellenére még a középiskolában se voltam valami szorgalmas. Olvasni mindig nagyon szerettem, a Winnetoutól és a Bőrharisnyától kezdve később a komolyabb művekig. Az érettségim vizsgálatán a szinusz-tételnél rezgett a lécm. De a premontrieknél magamra szedett tudás az akkori felsőoktatásban hatalmas előny volt. Ráadásul az egyetemen már máshogy álltam a tanuláshoz. Gépkocsivezetőként havi 220 órára 750 forint volt a fizetésem, az egyetemen viszont 650 forint ösztöndíjra lettem jogosult. De jeles is voltam, hiszen így tudtam nappalin tanulni.

Két évig Pesten, a Margit Gimnáziumban, a későbbi Villányi úton folyt a mezőgazdasági mérnökök képzése, utána hozták létre Gödöllőn az agráregyetemet. Jól jött, hogy nekem már volt három év munkatapasztalatom, például amikor nyári gyakorlatra mentünk, a tankörös társaimnak én voltam az oktatója, mivel tudtam gépet vezetni, ha kellett, traktort is.

VI. Ötvenhatos forradalom, megúszott katonaság, pályakezdés a tehenészetben

Az ötvenhatos forradalmat hogyan élte meg?

Október 23-án először akkor lepődtem meg, amikor Gödöllőről HÉV-vel bejöttem és a Keletinél megláttam a hatalmas tömeget. Beálltunk mi is, mentünk a Kiskörúton, ott már kivágták a zászlóból a népköztársasági címet, ami akkoriban szintén elég megdöbbentő volt. Átvonultunk a Bem térre, onnan a Parlamenthez. Ott történt meg, hogy Nagy Imre „elvtársaknak” szólította a tömeget, amire az volt a válasz, hogy „Nem vagyunk elvtársak!”. Majd a rádióhoz is odamentünk, ahol viszont már fegyveresekkel is találkoztunk, lőttek is. Onnan hazamentem és a továbbiakban már nem is vettem részt semmiben.

Nekem minden okom megvolt arra, hogy utáljam a rendszert. A nagyfatertől mindent elvettek. Négy tehén, két ló ott állt az istállóban, amikor megjöttek a „partizánok”, akik, ha annyian lettek volna, mint amennyien utólag mondták magukról, a németek be se tudtak volna jönni az országba. Az egyetem alatt gondoltam először, hogy ez a rendszer nem is olyan rossz. Örültem annak, hogy tanulhatok és hatással volt rám az az elv is, hogy a mindenki tehetsége szerint dolgozzon és a szükséglete szerint részesüljön a javakból. Azt mondtam, hogy ez egy szép eszme. Később persze rájöttem, hogy egyet felejtett ki Marx, meg mindenki más ebből az elméletből: az embert! Mert az ember olyan, hogy ha neked van egy nercbundád, nekem kettő kell. De ekkoriban odáig jutottam, hogy nekem ezzel az elvvel nem volt bajom. A premontrei nevelésből is megmaradt, hogy pátyold az elesetteket, érezz együtt a szegényekkel, vagyis a szociális gondolattal alapvetően tudtam azonosulni. 1956-ban szerintem sokan csak azt akartuk, hogy hagyják az embert élni. A vidéki osztálytársaim, akik hétvégén mentek haza, Pesten vették meg a

kenyeret és vitték magukkal. Nekem az volt a véleményem, hogy az életfeltételeken kell változtatni.

Ötvenhatnak a személyes sorsomra az volt a közvetlen következménye, hogy utána friss diplomásként nem vittek el katonának.

Nem akarták, hogy katona legyek?! Ez hogyan történhetett?

Az előzményekhez tartozik, hogy amikor a Metallochémiában dolgoztam, kaptam egy vizes mellhártyagyulladást. Vagy hat hétig voltam itthon, Grimm Jenő doktor úr gyógyított meg. Amikor eljött hozzánk mondta, hogy vigyék ki egy széket az udvarra és hozzak egy nagy üveget. *„De előtte adjál egy szelet zsíros kenyeret!”* – kérte svábul, mert elég zsúfolt volt a napirendje, nem mindig ért rá enni. Érdeemes megemlíteni, hogy az édesapja, az idősebb Grimm doktor szintén elég hajszolt volt, ezért úgy jelezte a tartózkodási helyét, hogy mielőtt bement valahová, a szomszéd ház kerítésén végigszántott a sétabotjával. Vagyis ahol nagyon ugattak a kutyák, ott volt ő, ezt faluszerre mindenki tudta.

Szóval, az udvaron a két bordám közé beszúrta az injekciós tűt és vagy egy liter váladékot kiszívott az üvegbe, nem is lett semmi bajom, szépen meggyógyultam. A mellhártyám viszont megvastagodott, a katonaságnál azt hitték, hogy TBC-s voltam, amit akkor nagyon szigorúan vettek, ezért kaptam halasztást.

Az egyetem alatt egy hónap nyári gyakorlatot Hatvan mellett, a Nagygombosi Állami Gazdaságban töltöttük. Mindent, ami kétkézi munka a mezőgazdaságban előfordult, ha nem is alfától ómegáig, de legalább félútig megtanultuk. Utána egy hónapra be kellett menni katonának. Mi, mezőgazdászok, GH-s kiképzést kaptuk, vagyis ellátótisztit. Jött ötvenhat, aztán vége lett az egyetemen a harmadik évnek, megérkezett a behívó. Éppen akkor nősültem, mondtam az asszonynak, hogy mit csináljunk, el kell menni. Bevittek bennünket a Ménesi úti kiegészítő parancsnokságra, voltunk ott vagy százötvenen. Az egyik csoportot Lentibe vitték határőrnek, a

többieket szétszították, a végére maradtunk vagy heten, frissen végzett diplomások. Vesszősöprűvel összesöpörtették velünk a körletet, aztán kezünkbe adták a katonakönyvet és hazaküldtek. Ezt követően a Mechanikában dolgoztam, ami viszont hadiüzem volt.

A felszabadult éveket friss diplomásként miként tudta kamatoztatni?

Mezőgazdasági mérnöki végzettséggel a Törökbálinti Állami Gazdaságba¹⁶ kerültem, Walla Jóskának, a gyáros unokájának a keze alá az idamajori egységbe...

Közbevetőleg megkérdezném: ő hogy viselte az eseményeket?

Miután elkobozták mindenüket, a Jóska beilleszkedett, nem is volt más lehetősége. Elvett feleségül egy nagyon csinos nőt, a Ráczugban lakott, de legbelül nem hiszem, hogy rokonszenvezett a környezettel. A tehenészetet vezette. Itt nekem is jutott munka bőven, hajnali négytől este tízig, a tejelszámolásig az istállóban kellett lennem. Még gyakorlatlan voltam, azt láttam, hogy a beosztottjaim szépen dolgoznak, de persze közben lopják a tejet. Mindenesetre elég gyorsan rájöttem, hogy a tehenészet nem az én világom. Egy évet kellett volna kitöltenem a gazdaságban, de már hamarabb el akartam menni. Kállai igazgató, Béres agronómus elvtárs és Horváth Misi bácsi, a párttitkár szerencsére elengedtek.

A mezőgazdaságban eltöltött pár hónap olyan nagy hatással volt rám, hogy hiába végeztem egyetemet, inkább a másik „diplomámat” akartam hasznosítani és újra elmentem sofőrnek, mégpedig a Mechanikai Művekbe¹⁷. Nálunk akkor már az egész család ott dolgozott: a feleségem, az apám, a bátyám, a húgom. Én is lehúztam huszonegy évet. A Mechanika hadiüzem volt, számozott vállalat, 7007-es, ha jól emlékszem. „*Nem rés, hanem bástya vagyunk a béke frontján!*” Százas lőszeret gyártottunk. A másik, a civil rész pedig olajkályhát, villanybojlert, fázisjavító kondenzátort. Én sofőrként kaptam egy háromötvenes Csepelt, annál jobb autó akkor nem volt.

VII. Ismét a volánnál, majd középvezetői posztok jönnek szembe a Mechanikai Művekben

Nem mondták, hogy diplomával ne sofőrként dolgozzon?

Az egész családot ismerték, én meg nem reklámoztam, hogy diplomás vagyok. Szükség volt jó sofőrre is, háromötvenes Csepel mindössze hat darab volt a cégnél. Egyébként elég dörzsölt társaság dolgozott ott, például a garázmesterünk nagyon értett ahhoz, hogy a teherkocsi három és féltonnás teherbíró képességét megnövelje. Ekkoriban a rendőr a rugók állása alapján állapította meg, hogy a kocsi nincs-e túlterhelve. Ha a rugó nagyon lehajolt, akkor a járművel mérlegre kellett állni és ha túlsúlyos volt, büntetést kellett fizetni. Ő a rugózásához egy segédrugót rakott be, ezzel a megoldással négy és fél-öt tonnát is úgy elvittünk, mintha a platón nem lett volna semmi. A tehenészeten 1300 forintot kerestem, a Mechanikában az első hónap után jött a fizetés: 2800 forint! Egyből mondtam, hogy nem megyek én innen sehová.

A Mechanikai Művek jobban fizetett, mint más üzemek?

Bértömeg-gazdálkodás volt, ami azt jelentette, hogy minden évben kaptunk egy megfelelő bértömeget, ezt osztották szét és nem csak az állami normatíva alapján fizettek. A fizetésemelést május körül adták ki. A legnagyobb órabér a szerszámkészítőké volt, ha jól emlékszem 7 forint 80 fillér, ami akkor egy nagyon jó órabérnek számított.

Úgy kábé hat hónapja voltam sofőr, amikor egyszer csak telefonhoz hívtak: „*Gigler elvtárs, jöjjön csak fel a személyzetire! Diplomával kocsit vezet?*” – kérdezte az egyébként velem nagyon rendes személyzetis. Más munkakört akartak rám bízni, a gondnokságra irányítottak vezető munkakörbe. Ennek annyi köze volt a mezőgazdasághoz, hogy hatvanhektáros területünk volt. A váltásból a

jövedelemcsökkenés mellett csak egyetlen kellemetlenség származott: a takarítónők is hozzánk tartoztak és hiába voltak 15-20 évvel idősebbek nálam, mind azt mondta nekem, hogy „Józsi bácsi”, pedig még a húszas éveim második felében jártam.

A Mechanikai Művek büféje 1962-ben. Fortepan / Bauer Sándor.

Létesítményvezető lett, vagy hogy nevezhetjük ezt a beosztást?

Olyasmit végeztünk, mint most nálunk a városgondnokság. Volt kertészetünk sok mandulafával, rengeteg gyep, nem unatkoztunk, mindig kellett valamit csinálni azért, hogy szép rend legyen. Néhány évig ebben a beosztásban dolgoztam, majd amikor kellett egy osztályvezető a szállításhoz, rám gondoltak, bekerültem az irodába. Később diszpécser lettem. Utána gyártóeszköz-előkészítő főosztályvető, a szerszámkészítőkhöz vezényeltek, akik kitűnő szakmunkások voltak, de rendkívül agyafúrtak.

1967-ben lettem párttag. Volt egy barátom, a Varga Laci, ő tanácsolta nekem, hogy *Józsi, be kell lépni!* A Mechanikán belül volt nyolc alapszervezet, később az egyiknek - éppen a szerszámkészítőknél - én lettem a párttitkára. Jól tudtam mozgósítani az embereket, ez volt a legnagyobb erényem. Az eszmét illetően egy idő után én is meghasonlottam. Amikor a sokadik kommunista szombatot szerveztem és el kellett menni a főkönyvelőnkhez a Rózsadombra, ahol elegáns házakban pihentek az elvtársak, eldöntöttem, hogy többet ilyet nem csinálok. Mondtam is a kollégáimnak: *„Mi itt keccsölünk, a főnökök meg napoznak, na, ennek vége!”*

Az igazgató, Sátor János viszont igazi munkásigazgató volt, aki 1957-től '83-ig vezette a gyárat úgy, hogy egy kelenföldi lakótelepi lakásban lakott. Ismerte őt közlelől?

Nagyon szigorú vezető volt. Más főnököktől eltérően viszont senkit nem rúgott ki, értem ez alatt a gyáregység-vezetőket, csoportvezetőket, akik az ő hatáskörébe tartoztak. Ha a helyzet úgy hozta, igyekezett a munkatárstól emberségesen megválni és ez akkoriban nem volt általános. Látszott rajta ugyanakkor, hogy káder, a több helyen megfordult, tapasztalt fajtából. Ki kell emelni azt is, hogy a vezetése alatt az innováció végig fontos szerepet játszott a cég működésében. Amellett, hogy a Mechanika hadiüzemként működött, az országban először itt kezdtünk olajkályhát gyártani, a Mekalort, vagyis a szolgáltató feladatkörben is haladtunk a korrall, sok termékünket exportáltuk külföldre.

Én a vezetők közül Novák Bélával, a termelési főnökkel voltam nagyon jóban. Neki mindenről tudni kellett. Reggelente együtt jöttek be Sátorral, szabályosan jelentettek nekik, hogy az éjjel mi történt az üzemben. Az elsők között vezettük be a számítógépet, ipari téven követhettük a gyárban folyó munkát. Én is mint diszpécser ott ültem a monitor mögött. Ez a korszerű felszereltség az üzembe látogató Cservenkánénak¹⁸, a Pest megyei pártbizottság első titkárának is

nagyon tetszett, ami fontos volt a fejlesztési lehetőségek szempontjából.

A Mechanikai Művek igyekezett lépést tartani a műszaki fejlődéssel.

Mit csinált ekkoriban egy diszpécser?

A diszpécsereknek követni kellett a termelési folyamatokat és ha valahol, valamilyen termelési akadály jelentkezett, el kellett hárítanunk. Volt intézkedési jogkörünk is, ha például valahol hiányzott valamilyen eszköz, például a hatos csavar, kiadathattuk a raktárból. Észnél kellett lenni, nem nagyon telt el huzamosabb idő anélkül, hogy ne merült volna fel valamilyen probléma. A Mechanikai Műveken belül öt gyáregység volt: a honvédség, vagyis a H-üzem, az Elko, a kondenzátor részleg, a Fáko, a fázisjavító, a Mekalor, tehát az említett olajkályha-gyártás és a bojler. Külön volt még egy abonyi és egy marcali üzem. Összesen körülbelül négyezren dolgoztunk a cégnél.

Mekalor, az első magyar olajkályha már 1968-as kiadásban.

Nem én voltam a diszpécser főnök, tehát a fődiszpécser, csak beosztott voltam, de ebben a munkakörben is jól éreztem magam. Aztán lettem főosztályvezető a „gyegón”, vagyis a gyártóeszköz-előkészítésen. Majd megint hívott a személyzetis, hogy érkezett egy kikérő levél Törökbálintról, tanácselnöknek akarnak...

VIII. Helyi ember kerestetik tanácselnöknek

Itt egy pillanatra közbevágnék. Arra a kérdésre, hogy váratlanul érte-e a megkeresés, akkoriban a Pest Megyei Hírlapnak a következőket válaszolta¹⁹: *„Családomat is, engem is. Soha eszembe se jutott: tanácsi munka. Jószerivel alig tudtam, mi az. Amióta az egyetemet elvégeztem, iparban dolgoztam. Ha van munkáskarrier, az enyém az.”*

A kinevezés kapcsán Garai Györgyöt, a községi párttitkárt is megszólaltatta a megyei lap. Az ő indoklása a következő volt: *„Amikor véglegessé vált, hogy a korábbi elnök, Mészáros elvtárs nyugdíjba megy, összeültünk páran, községi vezetők, tanácsstagok, népfrontaktivisták: ki legyen az utód? Sok jelölt volt, lassan szűkült a kör. Kíváncsi volt az egész község, a fodrásznál odaszóltak: reméljük, helybéli lesz az elnök. Ez is lényeges szempont volt, a szervezőkészség, a képzettség, a rátermettség, a politikai elkötelezettség mellett. A Jóskát régen ismerem, amikor elmondtam, mi járatban vagyok, szakirodalmat és egy hét gondolkodási időt kért. Ez a megfontoltság máris szimpatikus volt.”*

Elég nagy fordulat. Hogy jött éppen Ön a képbe?

Garai Gyuri találta ki. Kellene egy helyi ember! Én meg ráadásul sváb is vagyok. Nekem az életben eszembe nem jutott volna, hogy ide jöjjenek. Én meg azért vállaltam el, mert úgy gondoltam, hogy itt születtem, az eleim itt éltek, lehetne valami jót csinálni Törökbálint fejlődése érdekében. *(Itt egy percre megszakítottuk az interjút.)*

Az elődöm ejtőernyős volt, Cservenkánénak valamilyen jobbkeze vagy balkeze, mindenesetre valami olyat tett, ami nem tetszett a főnökének, ezért rakták ki hozzánk. Az tehát már egy pozitív változás volt, hogy helyi ember lett a tanácselnök, aki szereti ezt a községet.

1980. április 3-án már tanácselnökként, jobbra Garai György, a „kitaláló”.

Úgy hallottam, hogy lett volna belső jelentkező is...

Ma már ennek nincs jelentősége. Egy darabig kicsit orrolt rám, de aztán jól kijöttünk egymással.

Mit szóltak a Mechanikai Műveknél?

Úgy voltak vele, hogy ők neveltek ki.

Nem volt nagyon meglepő, hogy igazgatási tapasztalat nélkül kérték fel? A tanácsnál egy csomó határozatot hoznak, stempliznek, Ön viszont még csak ügyfélként járt a hivatalban...

Tudtam, hogy ez nem jelent problémát, mivel vezetőként mindig szerettem a rendet. De, amikor elvállaltam a tisztséget azt elmondtam, hogy hárman vagyunk, akik elsősorban beleszólhatunk a község fejlődésébe, a párttitkár, a vb-titkár és a tanácselnök, ezért ha mi hárman nem tudunk együtt dolgozni, ha nem egyfelé húzunk,

azonnal felállok. A vb-titkár, Leiszt József azért volt fontos szereplő, nehogy belefussunk valamibe, amiből még baj is lehet - ő is egy erős srác volt. Garai Gyurival pedig nagyon jól kijöttünk egymással. A szüleink egy utcában laktak, őt még onnan ismertem, hogy amikor gyerek volt apám töltögette neki a málnát, ha az ő apja néha benézett hozzánk és hozta magával. Miután tanácselnök lettem, reggelente találkoztunk, hogy átbeszéljük a dolgokat. A végén már úgy voltunk, hogy leültünk egymással szemben, hallgattunk egy sort, aztán azt mondtuk, hogy *„Na, ezt is jól megtárgyaltuk...”* és mindketten mentünk a dolgunkra.

Mit mondott a család?

Ki akartam várni egy jó alkalmat, amikor a hírt elmondom nekik. Ebben a szobában állítottuk fel a karácsonyfát, szokás szerint együtt volt az ünnepen az egész család. Egyszer csak bejelentettem, hogy van egy meglepetésem: *„Januártól én leszek itt a tanácselnök.”* A mama rám nézett és azt mondta: *„Józsikám, meg vagy te bolondulva?!”*

Az első munkanapom tényleg elég furcsa körülmények között indult, ugyanis reggel nyolckor még alig hárman-négyen lézengtek a hivatalban. Egy idő után rá is kérdeztem, hogy mi itt a módi a munkakezdést illetően. Erre a jelenlévők elmondták, hogy a hétvége előtt az egyik vadásztársaságtól hoztak be vaddisznókolbászt, akik ebből ettek, jelenleg a László Kórházban pihennek. Tíz napot ültem szinte egyedül, míg a kollégák legnagyobb része lábadozott.

IX. „Az én módszerem a mosoly volt, no meg a szívességkérésről leszoktatás”

Könnyen elfogadták a hivatalban?

Minden embernek megvan a kulcsa, csak meg kell találni. Az én vezetői stílusom a mosoly volt. Azzal messzebb jutottam, mintha utasítottam volna. Amikor idejöttem, a vb-titkár bontotta a postát, aztán ezt együtt csináltuk. Nekem volt egy füzetem, jó vastag, kigyűjtöttem a feladatokat, minden hétfőn azzal kezdtük a hetet, hogy az összes osztályvezetővel és csoportvezetővel megnéztük mivel, hogyan állunk. Mindenről tudtam folyamatában. Tanácsülést negyedévente tartottunk, a tanácsstagok 45-en voltak. A tanács-vb, vagyis a végrehajtó bizottság 11 tagból állt és havonta ült össze.

Én egyébként mindig az egyszerűsége törekedtem. A hosszan szolgáló íróasztalomat például a tanácsháza mögötti limlomok közül halásztam ki. Asztalos fiaként, aki maga is szeret fúrni-faragni, feltűnt nekem egy míves, de az enyészetnek átadott szekreter. Kiderült, hogy ez korábban a Pásztor patikusé volt, a már említett Pásztor Gyuri apjáé. Kimentettem és Bodnár János asztalos felújította nekem. Mellesleg, ez az asztal van most a házasságkötő teremben.

Voltak esetek, amikor az új tanácselnököt meglepetések érték?

Milyenek a mamák... Egyszer várt nála egy kosár barack. Kérdeztem, hogy került ez hozzá, mire elújságolta, hogy itt járt a Náncsi néni, ezt vagy amazt akarja velem elintézni. Elfordultam, kezdtem magamban tízig számolni. Mondtam, hogy jól van anyukám, a barackkal azt csinálsz, amit akarsz, a Náncsi meg jöjjön be hozzám, ha valami baja van. De megkértem, hogy a mama ne játsszon közvetítő szerepet. Egyébként nem volt fogadóóráim, bárki bármikor bejöhetett.

Máskor befutott az egyik ismerősöm, félig sváb, vagy egészen az. Bosszankodott, hogy a szomszédja nyitott egy ablakot felénk, hangosan szól a rádiója, csináljak rendet. Lediktáltam, hogy mit mondott, de amikor alá kellett volna írnia a panaszt, nagyot nézett. Kérdeztem, hogy mit gondol, enélkül én nem tudok eljárni. Úgyhogy leszoktak a szívességkérésről.

Gondolom, egy fővároshoz közeli szép helyen a telkek mégiscsak érdekesek voltak...

Aki telket szeretett volna, annak azt mondtam, hogy adja be az igényét, akkor kap, ha majd sorra kerül. Persze előfordult olyan is, hogy csak azt válaszolhattam: „Értettem, végrehajtjuk a parancsot!” Furcsa eset volt, amikor Cservenkáné – aki máskor közvetlenül sosem hívott fel – azért telefonált, mert a gépkocsivezetőjének kellett egy üdülőtelek. Összehívtam azokat, akik ezzel foglalkoztak, kiderült, hogy éppen nincs egyetlen egy sem. Vereb Miklós bátyám határszemlét tartott, keresett olyan telkeket, amiket eladtunk, de nem művelte meg a tulajdonosa. Talált egy megfelelőt, elrendeztük az ügyet. Ám egy idő múlva megint keresett az első titkár asszony és azt kérdezte, hogy *Gigler elvtárs, ki volt az a hülye, aki ennek a gazember sofőrnek Törökbálinton telket adott.* Mondtam neki, hogy megvizsgálom a dolgot. Megdöbentem, de később senki se tért vissza az ügyre.

Mit tekintett a legfontosabb feladatának?

Nekünk nem lehetett sokat ugrálni: pártállam, proletárdiktatúra, szalagozott címkéken jött a pénz. Kaptunk fejlesztési forrást is, de ehhez egy-két évre előre statisztikát kellett bemutatnunk, amivel alátámasztottuk, hogy mennyivel több gyerek lesz, szükség van a bölcsőde építésére.

Az infrastruktúra olyan volt, amilyen, ezt kezdtük fejleszteni. A gáznak, a telefontak, a szennyvízcsatornának ebben az időszakban kezdtünk neki. A tanácsnak a Törökbálinti Állami Gazdasággal, az OMÜV-vel és a Sasad TSz-szel volt szorosabb kapcsolata, ezek

segítettek be a legjobban. A Budai járásba tartozó községekkel összeraktunk egy közös kasszát, ezt a forrást mindig egyvalaki használhatta fel fejlesztésre. Mi is visszakaptuk, amit addig átengedtünk, amikor a szanatóriumban megcsináltuk a fogászatot.

Munka közben már 1989-ben, az Öregtemető Kegyeleti Park Alapítvány oklevelének aláírásakor.

X. „Pajtikám, ha akarod lesz gáz!”: a fejlesztési lehetőségek megragadása a nyolcvanas években

Az oktatás, illetve egészségügy jó színvonaláról nevezetes volt a település...

Zsolnai József²⁰ 1985-től volt a Kísérleti Iskola igazgatója, amely bevezette az ő érték közvetítő és képességfejlesztő programját. Sok pénzt hozott ide! Az iskolát hirtelen építették, a tornaterem és a konyha is nagyon kicsi volt, ezek bővítéséhez kaptunk központi forrást. Az oktatási intézményekben 240-en dolgoztak ekkoriban. Megépítettük a bölcsődét. Megjegyzem, nem tudom, hogy most, az új bölcsőde átadása után mi lesz belőle, húzzák-vonják, kicsit rosszulesik, de már csak messziről nézem. Ha rajtam múlna, meghagynám az egészségügynek, mert tetszik, nem tetszik, lesz itt még lakosságnövekedés.

Az egészségügyi ellátásban sikerült a négy körzetet felvinni hat körzetre. Most, azt hiszem, nyolc van. A Szanatóriummal, a Felvidékről származó Tengelyi főorvos úrral, nagyon jó volt a kapcsolat. Neki kiváló összeköttetései voltak, mindig tudott hozni nagyon jó orvosokat. Itt rendelkezésre állt minden, nem kellett messzire menni csak a nagyon exkluzív dolgok miatt.

A Zsolnai-iskola ekkoriban komoly publicitást is hozott Törökbálintnak...

Több település is felmerült az iskola számára. Zsolnai József későbbi felesége itt oktatott már, őt kértem, hogy szervezzünk meg egy beszélgetést, nézzük meg az együttműködés lehetőségét. Szerencsére a településvezetésből mindenki egyetértett azzal, hogy mi biztosítsunk helyet, persze volt hátsó gondolatunk is, hiszen számítottunk arra, hogy az iskolával fejlesztés jár. Ha jól emlékszem Gázsó Ferenc volt a miniszterhelyettes, ő gyakran kijött, beszélgettünk arról, hogy mit hogyan lehetne. Központilag is

támogatták, hogy a Zsolnai-módszernek legyen egy megfelelő iskolája.

A nyolcvanas évek elején a Pest Megyei Hírlapnak két fő problémát említett, ami zavarja a településen élőket: az egyik a kevés üzlet, illetve szolgáltatás, a másik a vízhiány. Ezeken a területeken mi történt?

Diósdon az ottani tanácselnök építész volt, ő találta ki azt a sorházas megoldást, amit a Szolgáltató-soron alkalmaztunk. Az volt a megállapodás, hogy a föld a tanácsé, de ötven évre odaadjuk, mindenki felépítheti a maga üzlethelyiségét, melynek tulajdona majd átszáll a településre. Az alapterület hetven négyzetméter, a felső szinten ki lehetett alakítani lakást is. Már a rendszerváltás után a helyzet úgy rendeződött, hogy az önkormányzat jó drágán eladta a földet a felépítmények tulajdonosainak.

A vízhiány kapcsán volt egy olyan adoma, mely szerint hozzám jöttek az asszonyok tüntetni és magukkal hozták a fekáliás pelenkát is, hogy mossam ki én, ha tudom. A valóságban nem történt ilyen, de az anekdota jellemző, mert a vízzel tényleg nagyon sokat kínlódtunk. Ám végül a Pest megyei víz- és csatornaművel sikerült közösen elérni, hogy a megye adjon pénzt a fejlesztésére. Most a Csepel-szigetről kapjuk a vizet, a Duna alatt átvezetve, három átemelő hozza fel. Nálunk a Virágtanyánál lett elhelyezve két darab 1500 köbméteres, rozsdamentes acélból szerkesztett tartály. Amikor ez elkészült, megszűnt a vízhiány. De manapság, hogy a területek egymás után beépülnek, megint olyan gond lett a vízzel, ami már fejlesztést igényel.

A vizes infrastruktúra bővítése együtt jár a szennyvízfejlesztéssel is. E téren hogyan tudtak előre lépni?

Még a nyolcvanas években is sokan a meglévő, korábban ásott kutakba engedték bele a szennyvizet, amiből nagy balhé lett. Ugyancsak nem volt egyszerű eset, amikor kirakták mészkővel a Hosszúréti-pataknak a felszín alatti szakaszát. Az építési munkák

során derült ki, hogy ez úgy néz ki, mint a sündisznó: az ott lakók belevezették a szennyvizet a patakba. Ezután kaptunk pénzt a csatorna megcsinálására. Közben perek indultak a tanács ellen, mert nem minden lakos akart beszállni a fejlesztésbe, de ezeket megnyertünk. A gyűjtő szennyvízcsatorna itt megy el, a Szolgáltató-sor előtt. Hat méter mélyre kellett volna letenni a csöveket, de műszaki okok miatt még egy méterrel lejjebb mentünk és kulé kavicsot is el kellett helyezni. Ez egy nehéz beruházás volt, néha már kezdtem beleőrülni, de csak megoldottuk.

Majálison a futballpályán 1985-ben.

Ekkor indult meg a gázbekötés is. Hogy sikerült elérni?

Szerencsénk volt, mert az állami gazdaság bevezette a gázt az akkori KISZ-táborba, ami az építőtábori munkára érkezett sok száz diáknak adott otthont, és később szálloda, majd idősek otthona lett belőle. Ott volt egy gázvezeték fogadóállomás. Mi meg elkezdtek mondani Schneider Józsefnek, az állami gazdaság igazgatójának, hogy „*Jaj, de jó lenne nekünk is a gáz!*”, és a lakosság kilencvenöt százaléka

benne volt a dologban. Így építettük meg a vezetékét, amin keresztül később az egész község gázt kapott. A tanácstagok vitték a hírt, hogy „Pajtikám, ha akarod lesz gáz, a felét be kell fizetned!” Papp Bélával, aki a nyolcvanas évek végén lett a párttitkár, jártunk le a Tigáz központjába, hogy adjanak ide is elegendő mennyiséget. A település egészségének ellátását, ahogy a telefon esetében is, már nem mi fejeztük be, hanem Elek Sándorék²¹.

Törökbálinti építőtábor, innen indult a gáz.

A gépjármű forgalom növekedésével kapcsolatban ekkoriban is jelentkeztek problémák?

A közlekedésben ekkor még az volt a legnagyobb gond, hogy ugyan megkaptuk a kért buszjáratokat, de ezeknek a keskeny utcákon helyet kellett csinálni. Erre találtuk ki a Bajcsy-Baross-Szent István-Munkácsy utcák alkotta „körforgalmat”. Igen ám, de a buszok egyre nehezebbek lettek, ami az utcák burkolatának és az ott lévő házaknak is nagyobb terhelést jelentett, és ez csak fokozódik mind a mai napig.

Ilyen mértékű autós problémák viszont messze nem voltak. Megjegyzem, én még úgy jártam HÉV-vel az iskolába, hogy nem tudtam rá felszállni, mert magas volt a lépcső, ezért a kalauzok tettek fel. A lányom gyalog járt suliba. Most meg a szülő, ha lehetne, kocsival felvinné a lépcsőn a gyereket az emeletre. Mi lesz így?! „*Rút sybarita ház*”²² leszünk!

Úgy tudom, hogy Törökbálinton az Ön időszakában a lakásépítés jellemzően önerőből, rokonok, ismerősök összefogásával, „kalákában” történt. Az emberek vettek parcellákat és azokon építkeztek.

Igen, önerőből. Vehettek fel OTP-kölcsönt, és annak a segítségével...

Vagyis olyan, mint az előző évtizedben, mikor egy-egy évben akár több tucat szociális lakást is átadtak, már nem volt...

Ezeket akkor sem a község építtette. A tanácsnak sosem volt annyi pénze, hogy saját forrásból bérlakásokat építsen. Akadt néhány nagyon lerobbant sváb ház, amiben többen is laktak, és ha nagy nehezen sikerült cserelakást szereznünk, akkor ezeket szanáltuk. Ugyanúgy, ahogy nemrég, amikor az OMÜV-öt lebontották, az amellettt lévő két házban is voltak lakók és az új tulajdonosnak kellett az elhelyezésüket megoldani. Nagyjából ekkora mozgástérrel rendelkezünk.

Olyan lakótelep építés, mint Budaörsön, fel sem merült?

Még az én időszakom előtt, a hetvenes évek elején épült meg a nagycsaládos lakótelep...

Ez volt az, amikor 1971-ben, az Újligeten 42 új, sorházas kialakítású lakást adtak át?

Inkább a Rudák-telepen...

Én ezt persze csak térképről tudom, de az Újliget a Rudák-telep és az Annahegy beépült része között, a Diósvi út mellett helyezkedik el, az újságok is újligeti lakótelepről írtak ...

Azt a részt én Rudák-telepnek hívtam.

Ha már szóba került, közbevetőleg hadd kérdezzem meg, hogy a Rudák-telep elnevezés honnan származik?

Ezt én is csak szájhagyomány útján hallottam: egy *Rudák nevezetű emberé*²³ volt az egész terület, felparcellázta és tisztviselőknek adta el. Ez tulajdonképpen egy tisztviselőtelepnek készült.

Visszatérve a budaörsiekhez, ma biztosan felvetődik, hogy mit gondolhattak akkoriban... Nem tiltakoztak a tízemeletesek ellen?

De ez csak ma vetődik fel! Akkoriban ilyesmiről szó se lehetett. Egyrészt, kellett a lakás. Másrészt, nem lehetett tiltakozást szervezni, mert jött volna a hatóság. Ez egy visszavetített dolog, más innen nézni, és megint más, ami akkor volt. A lakótelepnek örülni kellett, sőt örömtáncot járni!

XI. Környezeti problémák és az új erők bevonása

A nyolcvanas évek második felében Törökbálinton a környezetvédelmi problémák viszont már jelentkeztek. Így például a Budatej időnként rendszeresen „megterítette” patakot...

A Budatejnél, a későbbi Schöllernél akkor tudtuk meg, hogy hazaérkeztünk, amikor be kellett fogni az orrunkat. Csináltattunk velük szűrőt, fordítót, ezek nem vezettek eredményre. Akkor történt változás, amikor megszüntették a sajtgyártást. A Kinizsi utcánál az állami gazdaságnak volt egy pálinkafőzője, Budafokról hordták ide a kék iszapot, ami tele volt kénnel és beleengedték a Hosszúrétipatakba. A környékbeli házakban az összes réz dolog megfeketedett. Ekkoriban az új pártok már szervezkedtek, én meg bevontam őket, jöjjenek felderíteni az ügyet. Igyekeztem velük mindenben együttműködni. Andor Miki²⁴ csinált is egy könyvet az 1990-es önkormányzati választások előtti időszakról *Rendszerváltás Dimbesdombon* címmel. Nem bántott minket, a régi vezetést, de azért elmondta a magáét. Ugyancsak a környezet alakításához tartozott, hogy ekkoriban alakult meg a Faluszépítő Egyesület is, melynek elnöke, Gruber Jóska, az unokatestvérem volt és én is tagja lettem.

„A törökbálinti tanácselnök, Gigler József is támogatta a munkánkat, sőt belépett az egyesületbe. A 80-as évek második felében a Szent István szobornál kenyérszentelést tartottak, az első sorban a tanácselnök ült.” (Székács Anna a Faluszépítő Egyesület tevékenységéről A rendszerváltók házigazdája című interjúban.)

„A tanácselnök viselkedését a manifeszt rendszerváltás másfél éve alatt végig ez a kétértelműség jellemezte. Amikor erősebb nyomás nehezedett rá a feltörekvő új politikai erők részéről, azonnal engedett, ha nem, megpróbált a régi reflexei szerint tevékenykedni.” (Andor Mihály: Rendszerváltás Dimbesdombon.)

A rendszer számára még igencsak kakukktojásnak tűntek az ilyen civil szervezetek. Miért lépett be?

A tudatalattimban van, hogy Törökbálint az eleink helye. Meg kell védeni, szépíteni kell! Ráday Mihály jóban volt a minisztériummal, mi meg jóban voltunk Rádayval, ő adta a mintát. Biztos sokan emlékeznek rá: *Unokáink sem fogják látni...* Mi is tenni akartunk a falunkért! Ezek szép idők voltak!

A Faluszépítő Egyesület által felújított Dr. Grimm Ferenc tér átadási ünnepségén, 1989-ben. Az álló sor jobb szélén Székács Anna.

Ahogy ment előre a folyamat, nem tartott attól, hogy az ellenzékiek kicsavarják a kezéből az irányítást?

Lehet, hogy hihetetlen, de nekem segítséget jelentettek! Ha valamilyen ügy felmerült, össze lehetett hívni az embereket vagy nagy falugyűlést lehetett csinálni és megbeszélni a teendőket. Olyat nem akartunk, ami ellenkezett volna a település érdekeivel, megvolt a közös alap.

Törökbálinton elég gyorsan jelentős tényezővé váltak az új erők. Nem mondták erre a felsőbb szervek, hogy tenni kellene ez ellen valamit?

Szőnyeg szélén állással meg lehetett úszni a dolgot. Addig olyan világ volt, hogy ellenállni vagy parancsot megtagadni nem nagyon lehetett, de értelme se lett volna, mert ezzel csak magamat buktattam volna meg. Később nőtt a mozgástér. A módszerem a felsőbb szervek felé az volt, hogy jött egy telefon, valamit csinálni kell, én meg visszakérdeztem: „*Jó, természetes, végrehajtjuk, mikorra, milyen színű legyen?*” Három nap múlva, amikor már ismertem a részleteket és tudtam, hogy mi mit akarunk, megkérdeztem, hogy lehet-e az elmondottakat a saját elképzelésünknek megfelelően értelmezni, módosítani. A válasz a végén úgyis az lett, hogy *jó, csináljátok, ahogy akarjátok*. A rendszerváltás is valahogy így zajlott: összefogtunk, próbáltuk átfogalmazni a követelményeket, hogy békésen, csendben végbe menjenek a szükséges folyamatok.

Jöttek az ilyen ügyek, mint az M0-ás nyomvonala. Az újak már eléggé belefolytak a történetbe, mint például Gyarmati Misi. Az útpályát eredetileg az erdőn keresztül vitték volna, de az ő fellépésük eredményeként végül a völgyben jelölték ki, hála istennek. Ez megmentette a falut, mert onnan aztán minden zajt idehozott volna hozzánk a szél.

Volt olyan helyzet, amiről azt hitte, hogy nem tudja megoldani?

Sokszor mentem úgy haza, hogy fogalmam se volt arról, miként lehetne az adott problémát megoldani. De Selye professzorra²⁴ hallgattam, aki írt az emberi gondolkodás intuíciós szakaszáról. Ennek megfelelően este valamilyen gonddal elaludtam, de amikor reggel felébredtem, csodák-csodájára jött egy szikra és végül gyakorlatilag minden problémát megoldottunk.

XII. „Nem kell átmennem az utca túloldalára”

A rendszerváltás környékén nem akarták valamilyen üzleti dologba bevonni?

Tizenegy éven át voltam tanácselnök, persze, hogy volt olyan, amikor próbálkoztak így-úgy, de én mindenre nemet mondtam. Nem akartam üzleti dolgokba belemenni, miközben a vezetője vagyok egy településnek. Volt elég gondom e nélkül is. Emellett, én szeretek nyugodtan aludni! Igaz, hogy ez a ház maradt az egész vagyonom, amit a szüleim összehoztak és mint a legidősebb gyereknek az én kötelességem volt, hogy megőrizzem, karbantartsam. Mivel erre képes voltam, nem panaszkodom. Tudom, hogy akkoriban sok vezető volt jó helyen, jó időben. Hogy aztán nyugodt-e a lelkiismeretük, azt nekik kell eldönteniük. Az én lelkiismeretem tiszta. Valószínű, hogy ennek a fontossága még a premontrei nevelésnek köszönhető, akik mindig azt tanították, hogy jónak kell lenni, Isten szeme mindent lát. És ez a szülők hagyatéka is, mindez az emberben benne marad.

A rendszerváltás időszakában nem keresték az új erők, hogy vállaljon valamilyen tisztséget?

Már a második tanácselnöki ciklust se akartam vállalni, de végül megegyeztem a megyei vezetéssel, hogy annak a végén adnak nekem két év korengedményt, így 58 évesen el tudok menni nyugdíjba. Elek Sándornak elsőként gratuláltam és jó kapcsolatban maradtunk. A váltás után is többen ültek itt, hogy vállaljak valamit, de én meg az mondtam nekik, hogy *gyerekek, öreg vagyok, de hülye nem. Akármit csinálnék, az rossz lenne. Akármi rosszat csináltok ti, azt én csinálnám. Aki egyszer befejezte, menjen!* Nem vállaltam semmit.

Egy CD, amin a mama énekel

Gigler József 91. életévét betöltve is derűs, érdeklődő ember maradt, kedvelt alakja a törökbálinti helyi közösségnek. Szerény, közvetlen, mint egy jó szomszéd. A helyi közügyeket figyelemmel kíséri, egy-egy szakkérdés megközelítésében ma is látszik a több évtizedes tapasztalata.

A Lendvai Károly férfikórus tagjaival szoros kapcsolatot tart. Jó érzéssel említi, hogy együtt bejárták fél Európát. A zene öröme pótolhatatlan. *„Most kaptam egy CD-t, amin a mama énekel!”* – újságolta. *„Meg kell várnom az unokámat, ő majd megtanít lejátszani. Akkor majd összehívom a családot, meghallgatjuk együtt.”*

A Lendvai Károly Férfikórusban balról a második, 1994.

Figyelte később is az eseményeket?

Turai István, a későbbi polgármester – aki gyakran utazott a kórusral és jól ismertük egymást – mondta nekem, hogy miután nyugdíjba

mentem, eltűntem, és ezt nagyon jól csináltam. Nem is voltam semmilyen hivatalos rendezvényen, hacsak nem hívtak, illetve ezeket is megválogattam, nem volt muszáj nekem mindegyiken részt vennem. A közösségi éneket a sváb egyesületben, a faluszépítőknél és az énekkarban éltem ki.

A zene nem ismer határokat. Állt még a vasfüggöny, amikor Nagy Jóskáék – Lendvai Károly mentorálásával – a kórusral már fölül emelkedtek ezen. Még hivatalban voltam, amikor megfogalmazódott, hogy ki kellene menni a kitelepített svábokhoz, akik örömmel fogadnának bennünket.

Haza is jártak már ekkoriban többen a törökbálintiak közül. Ha jól tudom, több évtized után érdekes körülmények között találkozott újra az unokatestvérével, a *Törökbálint - Großturwall, Egy nagyközség története* című könyv szerzőjével, Zeiss Ferencsel²⁶.

A Németországba kerültek szemébe én, ugye, kommunistának számíthattam, talán a hierarchiát is tisztelték, nem nagyon akartak közvetlenül keresni. Nekem a tanácsházán mindig nyitva volt az ajtó, valamin éppen törtem a fejem a szobámban, amikor egy érdekes hangot hallottam odakintről. Egy férfi, aki a vb-titkárral akart beszélni, ismerős volt valahonnan. Fogtam magam, kimentem és megszólítottam svábul. Teljesen meg volt döbbenve. Zeiss Ferenc volt, mutattam neki a szobám felé, hogy „Gyere be!”

Gondolom, jó kapcsolatba kerültek...

Mondhatom, hogy mindig jó kapcsolatban voltunk, már unokatestvérként is, még negyvenöt előtt. Nem volt egy érzélgős találkozás, de azért el lehet képzelni... Olyan mélyen benne volt a törökbálinti múlt, hogy nagy lelki megkönnyebbülést jelentett számára a könyvei megírása. Szeretett volna nyomot hagyni a régi Törökbálintról, amit elveszített. Ha korábban találkozom vele, lehet, hogy velük, *Graben-Neudorffal* vesszük fel a kapcsolatot és nem Süssennel. De nemcsak benne voltak a szülőföld iránt ilyen erős érzések, hanem például Gelmár Mihályban²⁷ is, aki Süssenbena helyi

politikában és az ottani magyarok képviseletével szerzett magának elismertséget.

Hogyan választották mégis Süssent?

A törökbálintiakat sokfelé szórták szét, Süssenen, Graben-Neudorfon kívül Karlsruheba, Flehingenbe és más helyekre is kerültek. Több település akarta, hogy legyünk a partnerei. Süssennel beszéltem először, de az is igaz, hogy a legtöbben, közel négyszázan ide érkeztek a kitelepítéskor. A kóruson keresztül velük kezdett alakulni a kapcsolat, ami nagyon gyorsan elmélyült. Együtt fejlesztettük a Falumúzeumot, a régi, elhanyagolt temetőből kialakítottuk a Kegyeleti parkot. Nagyon nagy erőt jelentett ez az egymásra találás. Sok seb felszakadt, amiket talán nem is lehet teljesen begyógyítani, de így is ajándéka volt a sorsnak az újra találkozás.

Süssen – Törökbálint patronálási kapcsolat aláírása 1990-ben.

A Kegyeleti park valóban segít megérinteni a régi Törökbálint hangulatát. A renoválás nem lehetett könnyű munka.

Nem is volt az, hiszen a síremlékek egy része nem volt megmenthető. A helyreállíthatók viszont komoly munkát igényeltek. A Kegyeleti park létrejöttében, sok más mellett, külön érdeme van Pelsőczy Ferenc²⁸ prépost úrnak. Már csak azért is, mert a legnagyobb meglepetésünkre kiderült, hogy a régi temető telekkönyvileg egyházi tulajdonban van. Őt egyébként még Budafokról ismertem. Amikor én ott a premontreiekhez jártam, ő akkor volt káplán.

Régi személyes nexusuk volt?! Hogy jött ki egymással a nyolcvanas évek itteni történéseiben fontos szerepet játszó plébános úr és a tanácselnök?

Még abból az időből emlékeztünk egymásra, amikor én szinte gyerek voltam. Erről csak egy történet: a premontreieknél a papok tanítottak minket táncolni, táncrendet írni, megszólítani a lányokat, visszakísérni. Gondoltam, ezt a tudást a gyakorlatba is átültetem és az egyik kislányt hazakísértem. A mamával együtt hármásban sétáltunk, a templom mellett volt a paplak, ők amellelt laktak. A házuk előtt egy kicsit még beszélgettünk. Pár nap múlva találkoztam Pelsőczyvel, megszólított, hogy *„Józsikám, láttam ám, hogy azt a kislányt nagyon kísérgeted!”* Ilyen viszonyban voltunk.

Aztán idekerült, majd én is visszakerültem. Nagy tudású, rendes ember volt, de a hitet tűzön-vízen át terjeszteni, megtartani akarta. Közben nekem jelentenem kellett volna, hogy hányan járnak templomba, ami akkor már nem volt olyan vészes, mint az elődeim számára, mert elfogadták, hogy mindig ugyanazt a számot írom be. Ha valamit meg kellett beszélnünk, hol én mentem át hozzá, hol ő jött át hozzám, ilyenkor kinyitottunk egy üveg bort. Jellemző az akkori viszonyokra és kapcsolatunkra is, hogy amikor „svarcban” leaszfaltoztuk a templomhoz vezető utat – azért „svarcban”, mert elvileg nem volt rá forrás, de találtunk, mellelleg az utaknak ekkor még csak 30-40 százaléka volt aszfaltozott –, mert idősebbek a sárban nehezen tudtak felmenni, a kezembe nyomott egy papírt: *„Ezt*

tedd el!” – súgta. Az egyházmegyének készített jelentésének egy példánya volt, amiben megírta, hogy a tanácselnök rendesen viselkedett.

Változtak az idők, gondolta, egyszer még jól jöhet Önnek...

Igen, ha bántottak volna, biztos jól jött volna. De nem használtam fel, nem is volt rá okom. Viszont volt még egy érdekes történet a „plébivel”. Sajnos az első nejem korán elhunyt. Hatvanegynéhány évesen, még fiatalon egyedül maradtam. Megismerkedtem egy hölgygel, udvaroltam neki. Majd szóba került, hogy összeházasodunk, de ő azt mondta, hogy csak templomban esküszik. Mondtam neki, hogy *részemről semmi gond, én özvegy vagyok, de te elvált vagy, el kell menned gyónni*. Beszéltem Feri bátyámmal, meg is ígérte, hogy ő majd elrendezi a dolgot. Gizusomat elvittem hozzá, jó sokat kellett várnom rá, míg egyszer csak jött ki fülig érő szájjal. Kérdeztem, hogy mi történt. Kiderült, hogy végig mutogatta neki a templomot, a családjának a képeit, kicsit mesélt magáról, ennyi volt az egész. Majd ő esketett bennünket a templomban.

Pelsőczy Ferenc plébánossal közös ügyben eljárva (1989).

Úgy tűnik, hogy a településen ma is jó szívvvel emlékeznek a mindig megoldásra törekvő munkásságára. Ön is így érzi?

2011-ben, huszonegy évvel azután, hogy leköszöntem, Törökbálint díszpolgára lettem. Két évtized távlatából ez mindenképpen jó visszajelzés, a munkám elismerése. Örülök annak is, hogy úgy sikerült levezényelni a rendszerváltást, hogy amikor a faluban sétáltam sosem kellett átmennem az utca másik oldalára, emezen is köszöntek.

Sziráki András

Jegyzetek

- 1. A premontrei rend és ennek budafoki gimnáziuma.** Szent Norbert 1120-ban alapította a franciaországi Laon melletti Prémontrében. A szerzetesi közösségek a településektől távol, a világtól elzárkózva éltek és imádkoztak. A hagyomány szerint II. István király (1116–1131) hívására érkeztek Magyarországra. A rendszerváltás után két helyen telepedett vissza a rend, Csornán és Gödöllőn van közösségük.
A Budafoki Premontrei Szent István Gimnáziumban 1937 szeptemberében indult meg az oktatás. Az 1940-41-es tanévtől lett a gimnáziumnak saját épülete. A premontrei atyák gondot fordítottak a megfelelő taneszközökre, a korszerű pedagógiai alapelvek szerinti nevelésre. A kiemelkedően jó szellemiségű és gazdag érdeklődésű tanári kar hamar gyökeret vert Budafok társadalmi-szellemi életében. Az 1937-38-as tanév 47 fő első osztályos tanulóval indult, az 1944-45-ös tanévben már nyolc évfolyamon 325 tanultak az intézményben. A II. világháború után a szülők és Budafok-Tétény lakói hordták össze a legszükségesebbeket, hogy megindulhasson az oktatás. 1948-ban államosították, 1950-ben az akkori idők politikai elvárás szerint Budai Nagy Antalnak, a parasztfelkelés vezetőjének nevét vette fel. (Forrás: Wikipédia)
- 2. Pásztor György (1923-2022).** Válogatott jégkorongozó, a Magyar Jégkorong Szövetség tiszteletbeli elnöke, a Nemzetközi Jégkorongszövetség (IIHF) elnökségének tagja. Gyógyszerészi hivatásában a Törökbálinton praktizáló édesapját követte.
- 3. Volksbund.** Németül Volksbund der Deutschen in Ungarn, magyarul Magyarországi Németek Népi Szövetsége. A magyarországi német kisebbség szervezete volt, amely 1938-ban alakult a korábbi Német Népművelési Egyesület (Volksbildungsverein) utódként. A Harmadik Birodalom érdekeinek képviselőjeként jelentős szerepet játszott a Waffen-SS magyarországi toborzásaiban is. (Forrás: Wikipédia)
- 4. Signal újság.** Náci propagandalap, amelyet harminc nyelven terjesztettek és milliós nagyságrendben nyomtattak.
- 5. Tarnopolból indult el.** Dövényi Nagy Lajos antiszemita uszító regénye, amely a Magyar Futárban jelent meg folytatásokban 1944-ben.
- 6. SAS-behívó.** Mozgósítás alkalmával a nem tényleges állomány behívására szolgáló, személyre címzett behívójegy. A SAS jelzés a „Sürgős Azonnal Siess” kezdőbetűinek rövidítése. (Forrás: Arcanum)

7. **Stájerország.** Ausztria középső, illetve dél-keleti részén elhelyezkedő tartománya, székhelye Graz.
8. **Hochdeutsch.** Általánosan elterjedt, de fogalmilag vitatott megjelölése a mindenféle szempontból (nyelvtanilag, fonetikailag) szabályos, nem nyelvjárási színezetű irodalmi német nyelvnek. (Forrás: Wikipédia)
9. **Apatin.** A mai Szerbia területén Mohácstól mintegy hetven kilométerre elhelyezkedő város. Az első világháború előtt főként württembergi származású németek éltek itt. A mintegy 13 ezer lakosú város 1941-től átmenetileg visszakerült Magyarországhoz. (Forrás: Wikipédia)
10. **Magyarországi németek kitelepítése.** Balogh Sándor történész publikálta először, hogy a Népgondozó Hivatal adatai szerint a magyar kormány 1946 és 1948 között legalább 185 ezer német nemzetiségit fosztott meg állampolgárságától, valamint ingó és ingatlan vagyonától, és telepített ki Németországba. Törökbálintnak mintegy 1800 lakosát kényszerítették az ország elhagyására. (Forrás: Wikipédia, Községi Újság)
11. **A kitelepítettek vagyonának államosítása.** Tóth Ágnes történész szerint a kitelepítés során összesen mintegy 248 600 kataszter hold föld került a magyarországi németektől a magyar állam tulajdonába. 1941-ben a magyarországi németeknek összesen kb. 60 400 háza volt. Ebből 1945 és 1948 közt 44 750 ingatlant (azaz 74,1%-ot) vett el tőlük a magyar állam. (Forrás: Wikipédia)
12. **Ipari Szerelvény- és Gépgyár.** Az ötvenes években létrehozott, a jelenlegi Budaörsi Ipari és Technológiai Park területén (Budaörs nyugati határában, az 1-es számú főút és a Budakeszit Törökbálinttal összekötő 8102-es számú út mentén) működő, részben hadiipari célokat szolgáló nehézipari üzem. (Forrás: Wikipédia)
13. **Metallochemia.** 1908-ban Magyar Ónművek elnevezéssel alapított, majd Magyar Ónművek, Fémkohó és Vegyipari Rt. illetve Metallochemia Kohászati, Vegyipari és Fémkereskedelmi Rt. néven működő vegyipari és kohászati üzem. A két világháború között vált stratégiai jelentőségű vállalattá, a XX. század második felében élte virágkorát. A rendszerváltás után összeomlott, neve ezt követően a bezárása után hátra maradt jelentős mértékű környezetszennyezésről lett ismert. (Forrás: Wikipédia)
14. **Hutera téglagyár.** A jelentős agyagkészlettel rendelkező Törökbálinton a Hutera-család téglagyára, amely más településeken is működött, 1927-ben kezdte meg a termelést. Az üzem az államosítás után is megmaradt a falu egyik legnagyobb ipari foglalkoztatójának. (Forrás: Pest Megyei Hírlap)

15. **Wittinger-könyv.** *Wittinger Antal: Török-Bálint története és leírása*, 1901. Elérhetősége itt www.torokbalintanno.hu Leltári száma: DK001 (Forrás: Törökbálint anno)
16. **Törökbálinti Állami Gazdaság.** A hatvanas-hetvenes években az ország egyik legismertebb gyümölcsstermesztő üzeme volt, Európa legnagyobb, több mint ezerholdas őszibarackosával, amely termésének mintegy hetven százalékát exportálták. A törökbálinti őszibarack számos nemzetközi vásáron díjat nyert. Az állami gazdasághoz tartozott Érd, Budakeszi, Nagytétény és több környékbeli település gyümölcsstermesztésre alkalmas területének jelentős része. (Forrás: Pest Megyei Hírlap)
17. **Mechanikai Művek.** Elődje 1935-ben, Soroksáron jött létre az akkori Fegyvergyár és Lámpagyár fúziójával, gép- és iparcikkgyártás mellett alapvetően fegyvergyártással foglalkozott. A törökbálinti telephelyen az 1930-as évek végétől lőszereket (kézigránátokat, aknákat, tüzérségi és harckocsi lőszereket) és lőszeralkatrészeket állítottak elő. Az 1948-as államosítás után a polgári célú termelés a Lampartnál, a katonai jellegű termékek gyártása a Mechanikai Művekben történt. Az üzem az 1950-es évek végéig szigorúan zárt katonai területnek számított, ezután kezdtek meg fázisjavító kondenzátorok gyártását. Később Mekalor néven olajtüzelésű kályhát, vízmelegítő berendezéseket is készítettek, a cég terméke volt jól ismert tárcsázós házi telefon is. A rendszerváltás után a privatizációs kísérletek sikertelenek maradtak, a cég telephelyén több vállalkozás működött. 2004. augusztus 5-én a Pyro-Technic Kft. tulajdonában álló raktárban („törökbálinti petárdagyár”) felhalmozott 50 tonnányi pirotechnikai eszköz felrobbant. Az ipari balesetet követően rekultiváció nem történt. (Forrás: <https://dohanymuzeum.hu/mechanikai-muvek-1>)
18. **Cservenka Ferencné (1918-2010).** Kommunista vezető, az MSZMP Pest Megyei Párt Bizottságának első titkára (1962-83), majd az Országgyűlés alelnöke. (Forrás: Wikipédia)
19. **Új elnök Törökbálinton - Közös erővel, hatékonyabban** (Pest megyei Hírlap 1980. március 9.)
20. **Zsolnai József (1935-2011).** Pedagógus, tudós, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia doktora (2002). 1985–1999 között a törökbálinti Kísérleti Iskola és Képességfejlesztő Országos Központ kutatásvezető igazgatója volt. (Forrás: Wikipédia)

- 21.**Dr. Elek Sándor (1931-2010).** A rendszerváltás után Törökbálint első polgármestere, aki két cikluson keresztül töltötte be a tisztséget (1990-1998). Vezetésével az önkormányzat – főként az első ciklusban – kiemelkedő közműfejlesztéseket valósított meg.
- 22.**Rút sybaríta váz.** „Mi a magyar most? - Rút sybaríta váz.” (*Idézet Berzsenyi Dániel: Magyarokhoz című verséből.*)
- 23.**Rudák Lajos (1882-1943).** Budapesten sertésnagyvágó, Törökbálinton a Baross u. 23. szám alatt lakott (ez ma a Törökbálinti Német Önkormányzat címe). 1929-ben kérte a 4432/4 helyrajzi számú ingatlanának, amely 12 kat. hold, 98 házhellyé való felosztását. A képviselő-testület a kérelmet többször tárgyalta, majd 1933-ben a feltételek meghatározásával jóváhagyta, mert „*nagy kereslet van házhelyek iránt, a községnek jövedelme lesz a telekfelosztási díjből és az ingatlan átruházási illetékből.*” Ez lett a Rudák-telep. (Forrás: Bálint Zsuzsa, Törökbálint anno.)
- 24.**Andor Mihály (1944-2022).** Oktatásszociológus, a rendszerváltás után az első képviselő-testületben önkormányzati képviselő. A Törökbálinton lezajlott eseményekről *Rendszerváltás Dimbesdombon* címmel valós eseményeket feldolgozó, a szereplőket álneveken említő választási szociográfiát írt, amely a Törökbálint Holnap Egyesület honlapján olvasható.
https://www.torokbalintholnap.hu/files/Rendszervaltas_Dimbesdombon.pdf
- 25.**Selye János (1907-1982)** Orvosprofesszor, fő műve *Életünk, a stressz* (magyarul 1964.).
- 26.**Zeiss Ferenc (1924-2007).** A második világháború után amerikai fogságból szabadulva 1946 nyarán találkozott az időközben kitelepített szüleivel. Graben-Neudorfban telepedett le, nyomdászként dolgozott. Rendkívüli kutatómunkával *Törökbálint - Großturwall, Egy nagyközség története* címmel kétkötetes munkát publikált (1984., 2006.).
- 27.**Gelmár Mihály (1926-2006).** A süsseni magyarországi németek vezetője. (Forrás: Törökbálint anno)
- 28.**Dr. Pelsőczy Ferenc (1916-1995).** 1957-től Törökbálint plébánosa, teológiai doktor, egyetemi tanár. Karizmatikus személyiségével meghatározó szerepet játszott a település hitéletében, valamint a rendszerváltás helyi folyamatában.